

Problemy i hipotezy badawcze

15 marca 2025

J. Brzeziński uważa, że „badania naukowe rozpoczyna się od sformułowania problemu badawczego”.[\[1\]](#)

W literaturze z zakresu metodologii spotykane jest najczęściej rozumienie problemu badawczego jako pytania, czy zbioru pytań.

S. Nowak twierdzi, że „problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie”.[\[2\]](#) Natomiast Z. Cackowski twierdzi, że: „(...) problemy badawcze są to pytania, na które poszukujemy odpowiedzi na drodze badań naukowych”.[\[3\]](#) Z kolei Z. Sztumski podaje, że „problemem badawczym nazywamy to, co jest przedmiotem wysiłków badawczych, czyli po prostu to, co orientuje nasze przedsięwzięcie poznawcze”.[\[4\]](#)

W. Zaczyński ujmuje problem badawczy jako pytanie stające się słownym sformułowaniem dostrzeżonych trudności. Problemy są jednocześnie dobrowolnie obranymi zadaniami poznawczymi.[\[5\]](#)

Na formułowanie ważnych problemów badawczych oraz znajdowanie dróg ich rozwiązywania znaczący wpływ mają takie czynniki jak: intuicja badacza, znajomość literatury przedmiotu, obserwacja zjawisk w otaczającym świecie.

M. Łobocki dzieli problemy badawcze na:

- problemy (pytania) naukowo – badawcze;
- problemy (pytania) subiektywnie badawcze.[\[6\]](#)

Problemy naukowo – badawcze to te pytania, które zostają bez odpowiedzi w dotychczasowym powszechnie znanym i dostępnym dorobku wiedzy i nauki pedagogicznej, uwzględniając tu szczególnie literaturę naukową.

Niekiedy zdarza się, że istnieje potrzeba stawiania ponownie tych samych problemów naukowego wyjaśnienia ich w świetle

wciąż udoskonalającej się metodologii badań pedagogicznych. Mamy wtedy do czynienia z problemem subiektywnie badawczym. Tak, więc w pedagogice problemy subiektywno – badawcze mogą okazać się w równej mierze doniosłe, co problemy naukowo – badawcze. [7]

M. Łobocki twierdzi, że zaznajomienie się z dorobkiem naukowym, wymaga nie tyle przyswajania sobie określonych wiadomości związanych z poznawany problemem, ile krytycznej i wszechstronnej jego oceny. Poprawne sformułowanie problemu według musi z konieczności uwzględnić także szczegółowe jego aspekty. Chodzi tu, więc o zredukowanie problemu do pytań bardziej szczegółowych. [8]

W prezentowanych badaniach problem główny sformułowano w sposób następujący:

Jaki jest wpływ samooceny na aspiracje życiowe młodego człowieka?

Odpowiednio do problemu głównego, sformułowano następujące problemy szczegółowe:

1. W jakim zakresie poziom samooceny wpływa na aspiracje edukacyjne młodzieży?
2. Jakim stopniu poziom samooceny wpływa na aspiracje zawodowe?
3. W jakim zakresie poziom samooceny wpływa na aspiracje rodzinne?
4. W jakim stopniu samoocena wpływa na aspiracje materialne?
5. W jakim stopniu poziom samooceny wpływa na aspiracje kulturalne młodzieży?
6. W jakim zakresie poziom samooceny wpływa na aspiracje społeczne?
7. W jakim zakresie poziom samooceny wpływa na aspiracje przywódcze?
8. W jakim stopniu poziom samooceny wpływa na aspiracje

moralne?

9. W jakim stopniu poziom samooceny wpływa na kształtowanie się zamiłowań, zainteresowań i pasji?

Przez hipotezę w metodologii, rozumie się na ogół takie przypuszczenie dotyczące zachodzenia pewnych zjawisk lub zależności między nimi, które pozwala wyjaśnić jakiś, niewytłumaczony zespół faktów będących dotąd problemem.[\[9\]](#)

Jak pisze K. Ajdukiewicz, mając wyjaśnić jakiś fakt i nie znajdując dla niego racji wśród uznanych twierdzeń, należy wziąć pod uwagę rację co, do której nie wiemy jeszcze, czy jest prawdziwa, czy fałszywa i poddać ją procedurze sprawdzenia. Taką właśnie rację, rozważaną w trakcie prób wyjaśniania jakiegoś faktu, nazywa się zwykle hipotezą.[\[10\]](#)

Według J. Brzezińskiego, hipoteza to stwierdzenie co, do którego istnieje pewne prawdopodobieństwo, że stanowić będzie ono prawdziwe rozwiązanie postawionego problemu.

Dane stwierdzenie może być uznane za hipotezę naukową, jeśli jest sprawdzalne. Hipoteza, której nie można poddać sprawdzeniu, nie może pretendować do miana hipotezy naukowej.[\[11\]](#)

J. Pieter natomiast twierdzi, iż hipoteza jest naukowym przypuszczeniem o związku zależności danych zjawisk od innych lub o związku pojęć o ustalonym znaczeniu.[\[12\]](#)

Z kolei Z. Skorny uważa, iż hipoteza to przypuszczalna, przewidywana odpowiedź na pytanie zawarte w problemie badań. Może ona przy tym dotyczyć związków zachodzących w danej dziedzinie rzeczywistości, kierujących nią prawidłowości, mechanizmów funkcjonowania badanych zjawisk lub istotnych właściwości.[\[13\]](#)

Badanie problemu polega na rozpatrywaniu wszelkich możliwych rozwiązań, jakie zawierają się w jego założeniu. Dokonuje się tego przez przyjmowanie poszczególnych rozwiązań za prawdziwe

i poszukiwaniu doświadczeń, które mogłyby je potwierdzić lub obalić. Takie przypuszczalne rozwiązanie stanowi hipotezę.

W postępowaniu badawczym, wysuwa się hipotezy, które są założeniem badawczym, a nie końcowym rezultatem badań czy też wpływającym z niego wnioskiem. W niniejszych badaniach na podstawie wiedzy uzyskanej w wyniku analizy literatury przedmiotu, założono następujące hipotezy:

1. Można przypuszczać, iż osoby o samoocenie zaniżonej, prezentują niski poziom aspiracji edukacyjnych, badani z samooceną adekwatną średni, natomiast osoby o samoocenie zawyżonej – wysoki poziom.
2. Należy założyć, że osoby o niskiej samoocenie wybierają zawody wymagające niskiego poziomu wykształcenia, badani z samooceną adekwatną wykazują średnie wymagania, natomiast osoby o samoocenie wysokiej wybierają pracę zawodową wymagającą wysokiego poziomu wykształcenia.
3. Należy przypuszczać, że u osób o niskiej samoocenie występują wysokie aspiracje rodzinne, u badanych z samooceną adekwatną średnie, natomiast u osób o samoocenie zawyżonej – niskie aspiracje rodzinne.
4. Można przypuszczać, że osoby o samoocenie zaniżonej posiadają niższe aspiracje materialne, badani z samooceną adekwatną średnie, natomiast osoby o samoocenie zawyżonej – wyższe.
5. Nasuwa się przypuszczenie, że osoby o samoocenie zaniżonej prezentują niskie aspiracje kulturalne, badani z samooceną adekwatną średnie, natomiast osoby o samoocenie zawyżonej – wysokie.
6. Można twierdzić, że osoby o samoocenie zaniżonej nie przejawiają ambicji czynnego udziału w życiu społeczno – politycznym, badani z samooceną adekwatną posiadają te ambicje w stopniu średnim, zaś osoby o samoocenie zawyżonej posiadają aspiracje społeczno – polityczne w stopniu wysokim.
7. Należy sądzić, że osoby o zaniżonej samoocenie nie

przejawiają aspiracji przywódczych i kierowniczych, badani o samoocenie adekwatnej posiadają te aspiracje w stopniu umiarkowanym, natomiast osoby o samoocenie wysokiej wykazują wysokie aspiracje przywódcze i kierownicze.

8. Można przypuszczać, iż osoby o samoocenie zaniżonej przejawiają niskie aspiracje moralne, badani o samoocenie adekwatnej średnie, natomiast osoby o samoocenie zawyżonej, posiadają wysokie aspiracje moralne.
9. Można założyć, że osoby o samoocenie zaniżonej posiadają wąskie zainteresowania, badani mający samoocenę adekwatną posiadają je w średnim stopniu, natomiast osoby o samoocenie wysokiej posiadają szerokie zainteresowania i pasje.

Problemy badawcze odgrywają kluczową rolę w procesie naukowego poznania i stanowią punkt wyjścia dla każdej analizy lub eksperymentu. Określenie problemu badawczego jest jednym z najważniejszych etapów w procesie badawczym, ponieważ determinuje kierunek dalszych działań oraz wybór metod i narzędzi badawczych. Problemy te mogą przybierać różne formy – mogą dotyczyć nieznanymi zjawisk, relacji między zmiennymi, mechanizmów funkcjonowania określonych systemów lub procesów zachodzących w danej dziedzinie wiedzy. W zależności od charakteru badań, problem badawczy może mieć formę pytania opisowego, wyjaśniającego, diagnostycznego lub prognostycznego, co wpływa na sposób jego rozwiązania.

Podział problemów badawczych może uwzględniać ich poziom ogólności i zakres. Problemy ogólne dotyczą szerokiego obszaru wiedzy i wymagają pogłębionej analizy wielu czynników, natomiast problemy szczegółowe koncentrują się na węższym zagadnieniu, które można rozpatrywać w ramach określonych zmiennych i warunków. W praktyce badawczej często wyodrębnia się problemy główne oraz pytania pomocnicze, które precyzują konkretne aspekty zagadnienia i ułatwiają jego analizę.

Problemy badawcze mogą być również klasyfikowane jako jakościowe lub ilościowe, w zależności od podejścia metodologicznego i sposobu analizy danych.

Formułowanie problemu badawczego wymaga precyzyjnego określenia zakresu badań i ustalenia, jakie informacje są niezbędne do rozwiązania danego zagadnienia. W tym celu stosuje się różne strategie, takie jak analiza literatury przedmiotu, obserwacja rzeczywistości, konsultacje z ekspertami czy identyfikacja luk badawczych w istniejących teoriach. Dobrze sformułowany problem badawczy powinien być jasno określony, istotny z punktu widzenia danej dyscypliny oraz możliwy do empirycznego zweryfikowania. Odpowiednie sformułowanie problemu badawczego jest kluczowe dla skuteczności całego procesu badawczego i pozwala uniknąć błędów związanych z nadmierną ogólnością lub nieprecyzyjnym określeniem celu badań.

Hipotezy badawcze stanowią przypuszczenia dotyczące odpowiedzi na postawiony problem badawczy i podlegają empirycznej weryfikacji w toku badań. Hipoteza to zdanie twierdzące, które określa przypuszczalne relacje między zmiennymi badawczymi i stanowi punkt odniesienia dla analizy danych. Hipotezy mogą mieć charakter kierunkowy, gdy określają spodziewany wpływ jednej zmiennej na drugą, lub niekierunkowy, gdy wskazują jedynie na istnienie zależności, bez precyzowania jej kierunku. W badaniach ilościowych hipotezy są często formułowane w sposób ścisły i poddawane testom statystycznym, natomiast w badaniach jakościowych mają charakter bardziej eksploracyjny i mogą ulegać modyfikacjom w trakcie procesu badawczego.

Poprawne formułowanie hipotez wymaga uwzględnienia kilku kluczowych kryteriów. Hipoteza powinna być jasno określona, logicznie spójna, możliwa do empirycznej weryfikacji i oparta na wcześniejszych badaniach lub teoriach naukowych. W procesie badawczym istotne jest także określenie hipotezy zerowej, która zakłada brak związku między badanymi zmiennymi, oraz

hipotezy alternatywnej, która wskazuje na istnienie takiego związku. Testowanie hipotez pozwala na weryfikację założeń badawczych i dostarcza podstaw do formułowania wniosków oraz rozwijania teorii naukowych.

Weryfikacja hipotez jest jednym z kluczowych etapów procesu badawczego i może być realizowana za pomocą różnych metod, takich jak eksperymenty, analizy statystyczne, studia przypadków czy badania ankietowe. W zależności od przyjętej metodologii, badacz może stosować różne techniki zbierania danych i narzędzia analityczne, które umożliwiają ocenę prawdziwości hipotez. Proces ten wymaga staranności i rzetelności, aby uzyskane wyniki były wiarygodne i miały wartość naukową.

Problemy i hipotezy badawcze są nieodłącznym elementem naukowego poznania i stanowią podstawę prowadzenia rzetelnych badań. Poprawnie sformułowane problemy pozwalają na precyzyjne określenie celu badania i wybór odpowiednich metod analizy, natomiast hipotezy dostarczają konkretnych założeń, które mogą zostać zweryfikowane na drodze empirycznej. Proces ten odgrywa kluczową rolę w rozwijaniu wiedzy, weryfikowaniu teorii oraz poszukiwaniu nowych rozwiązań w różnych dziedzinach nauki i praktyki.

[1] J. Brzeziński: *Elementy metodologii badań psychologicznych*, Warszawa, 1978, s. 50.

[2] S. Nowak: *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970, s. 214.

[3] Z. Cackowski: *Problemy i pseudoproblemy*, Warszawa 1964, s. 140.

[4] Z. Sztumski: *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*, Warszawa 1984, s. 28.

[5] W. Zaczyński: *Praca badawcza...*op. cit., s. 23.

[6] M. Łobocki: *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 1982, s.57.

[7] Ibidem, s. 60.

[8] Ibidem, s. 63.

[9] T. Kotarbiński: *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Warszawa 1961, s. 34.

[10] K. Ajdukiewicz: *Zarys logiki*, Warszawa 1953, s. 184.

[11] J. Brzeziński: *Elementy metodologii...*op. cit., s. 57.

[12] J. Pieter: *Praca naukowa*, Katowice1960, s. 86.

[13] Z. Skorny: *Prace magisterskie...*op. cit., s. 72 – 73.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.